

**Stopień stronniczości polskich dzienników
ogólnoinformacyjnych (wybrane wyznaczniki)**

Paulina Olechowska
Uniwersytet Szczeciński

Political Preferences
2017, vol. 16: 107-130.
DOI: 10.6084/m9.figshare.5605684
journals.us.edu.pl/index.php/PP
Submitted: 24/08/2017
Accepted: 20/09/2017

Abstract:

Degree of bias in polish general-information newspapers (selected determinants)

This article attempts to determine the degree of bias in Polish general-information newspapers (“Gazeta Polska Codziennie”, “Nasz Dziennik”, “Gazeta Wyborcza” and “Rzeczpospolita”), based on selected determinants. They include: thematic agenda, political pluralism and media coverage, degree of directives and persuasiveness of messages. The author used the method of content analysis of press, analysis method and synthesis method.

Key words:

media bias, media-party parallelism, polish general-information newspapers

Jednym z wymiarów paralelizmu politycznego w systemie medialnym danego kraju jest stronniczość polityczna mediów. Badacze mediów zajmujący się teorią systemów medialnych kwalifikują polski system do modelu spolaryzowanego pluralizmu (por. [Hallin & Mancini 2007: 89-145](#)), dla którego typowe jest upolitycznienie dziennikarstwa. O polityzacji polskich mediów – w tym również dzienników ogólnoinformacyjnych – pisała Bogusława Dobek-Ostrowska, według której w polskiej tradycji zakorzenione jest upolitycznienie dziennikarstwa, gdyż „większość dziennikarzy była i jest ciągle daleka od obiektywizmu, reprezentuje stronnicze polityczne stanowiska” (2011: 63). Celem przeprowadzonych badań jest próba określenia stopnia stronniczości głównych polskich dzienników ogólnoinformacyjnych na podstawie wybranych wyznaczników paralelizmu politycznego.

Metodologia badań

Przez stronniczość rozumiem za Bogusławą Dobek-Ostrowską: „faworyzowanie i wzmacnianie, z drugiej zaś krytykowanie i osłabianie stanowiska (poglądów) lub któregoś

z uczestników życia politycznego” (2011: 70). Aby określić stopień subiektywizmu dzienników, sformułowano następujące pytania badawcze:

1. Jaka jest agenda tematyczna analizowanych dzienników ogólnoinformacyjnych?
2. Jaki jest stopień pluralizmu politycznego, określony frekwencją wypowiedzi przedstawicieli partii politycznych oraz rządu i Prezydenta RP?
3. Czy istnieje zależność pomiędzy cytowalnością przedstawicieli ugrupowań politycznych a nacechowaniem (pozytywne, negatywne lub neutralne) treści publikacji?
4. Jaki jest stopień dyrektywności i perswazyjności treści w analizowanych dziennikach?

W artykule zaprezentowano wyniki badań o charakterze ilościowym i jakościowym. W pierwszym etapie określono jednostki miary. W Polsce ukazują się 10 płatnych dzienników ogólnokrajowych. Z badania wykluczono dzienniki: 1) tabloidowe „Fakt” i „Super Express”, w których aktualności polityczne stanowią mniejszość wobec treści rozrywkowych; 2) tematyczne: „Parkiet Gazeta Giełdy” i „Puls Biznesu” (ekonomiczne); „Przegląd Sportowy” i „Sport” (sportowe). Po dokonaniu wstępnych badań pilotażowych z badań wykluczono również uznany za specjalistyczny „Dziennik. Gazetę Prawną”, w którym przeważają teksty o charakterze ekonomiczno-podatkowym; wydawca INFOR wyraźnie unika politycznego zaangażowania.

Po wstępnej selekcji ogólnoinformacyjnej prasy codziennej badaniami objęto cztery tytuły:

- „**Gazetę Polską Codziennie**” (dalej skrót „GPC”) – wydana od września 2011 r.; wydawcą jest spółka „Forum”¹; profil prawicowo-konserwatywny; red. naczelny Tomasz Sakiewicz; ukazuje się 6 dni w tygodniu; w czerwca 2017 średni nakład jednorazowy i średnia sprzedaż ogółem wyniosła odpowiednio 67 135/18 129 egz.; czytelnictwo w okresie od grudnia 2016–maja 2017 – brak danych.
- „**Gazetę Wyborczą**” („GW”) – maj 1989; AGORA S.A.; centrowo-lewicowy; Adam Michnik; 6 dni w tygodniu; 193 865/112 188 egz.; 6%.
- „**Nasz Dziennik**” („NDz”) – styczeń 1998; spółka SPES; katolicko-narodowy; Ewa Nowina-Konopka; 6 dni w tygodniu; brak danych; brak danych.
- „**Rzeczpospolitą**” („RP”) – od stycznia 1982; spółka Gremi Business Communication; konserwatywno-liberalna z obszernymi działami ekonomiczno-prawnym; Bogusław Chrobot;

¹ Pomimo że własność medialna, będąca jednym z wyznaczników stronniczości mediów, w artykule nie jest przedmiotem badań – należy wskazać, że powiązana z PiS spółka Geranium przejęła większość udziałów wydawcy „GPC”, zaś Instytut im. Lecha Kaczyńskiego sprawuje nad dziennikiem kontrolę poprzez spółkę Srebrna (założona przez osoby przez osoby należące do partii politycznej Porozumienie Centrum).

5 razy w tygodniu (z analizy wyłączono magazyn weekendowy „Plus Minus”); 74 813/48 872 (*Dane ZKDP*); 1,6% (*Dane PBC*).

Kolejnym etapem badań jest określenie odcinka czasu, którym ma być objęta analiza. W badaniu przyjęto pełen cykl wydawniczy dla dziennika – tydzień. Analizą objęto wszystkie wydania czterech dzienników, które ukazały się w dniach od 28 maja do 4 czerwca 2017 r. (wybór analizowanego tygodnia jest przypadkowy, autorka kierowała się dostępnością badanego materiału, ale i przede wszystkim opinią, iż badania stroniczości mediów powinny być prowadzone nie tylko – jak to ma miejsce obecnie – w okresie kampanii wyborczych, kiedy poziom zaangażowania politycznego mediów osiąga swoje apogeum, ale i również w innych momentach wyborczego cyklu). W efekcie tak określonej próby analizą objęto 23 numery czterech dzienników ogólnoinformacyjnych. Następnie określono wydzielone do badań elementy z całości gazet. Kierowano się doбором tekstów ze względu na tematykę, którą są wydarzenia polityczne w kraju. W tym celu do analizy wybrano stałe rubryki, w których ukazywały się głównie teksty o charakterze informacyjnym. Ostatecznie korpus badawczy stanowi 215 tekstów, opublikowanych na łamach 108 kolumn czterech dzienników ogólnoinformacyjnych, ukazujących się na przełomie maja i czerwca 2017 r.

Tabela 1. Nazwy badanych kolumn oraz liczba analizowanych tekstów poszczególnych dzienników

TYTUŁ DZIENNIKA	NAZWA ORAZ LICZBA BADANYCH KOLUMN	LICZBA ANALIZOWANYCH TEKSTÓW*	ŚREDNIA LICZBA TEKSTÓW POŚWIĘCONYCH POLITYCE W JEDNYM WYDANIU DZIENNIKA
„GPC”	‘Temat dnia’ i ‘Polska’ / 18	46	7,6
„GW”	kolumna okładkowa, ‘Kraj’ oraz ‘Wydarzenia’**/29	55	9,1
„NDZ”	okładkowa i druga kolumna oraz ‘Polska’ / 38	54	9
„RP”	kolumna okładkowa i ‘Kraj’***/23	60	12

* Zapowiedź tekstu znajdującego się na pierwszej kolumnie analizowano razem z tekstem bazowym, traktując je jako jedną publikację.

** W sobotnio-niedzielnym wydaniu „GW” teksty poświęcone wydarzeniom w kraju były publikowane na łamach kolumny ‘Wydarzenia’.

*** Z analizy wykluczono zapowiedzi tekstów, które ukazały się na innych niż ‘Kraj’ kolumnach dziennika.

Źródło: opracowanie własne.

Kolejnym etapem badań było opracowanie klucza kategoryzacyjnego, na którym opiera się analiza i interpretacja wyników. W kluczu kategoryzacyjnym uwzględniono podporządkowane celowi analizy i pytaniom badawczym kategorie analityczne. Zaprezentowane wyniki badań mają charakter statystyczny, z elementami analizy treści.

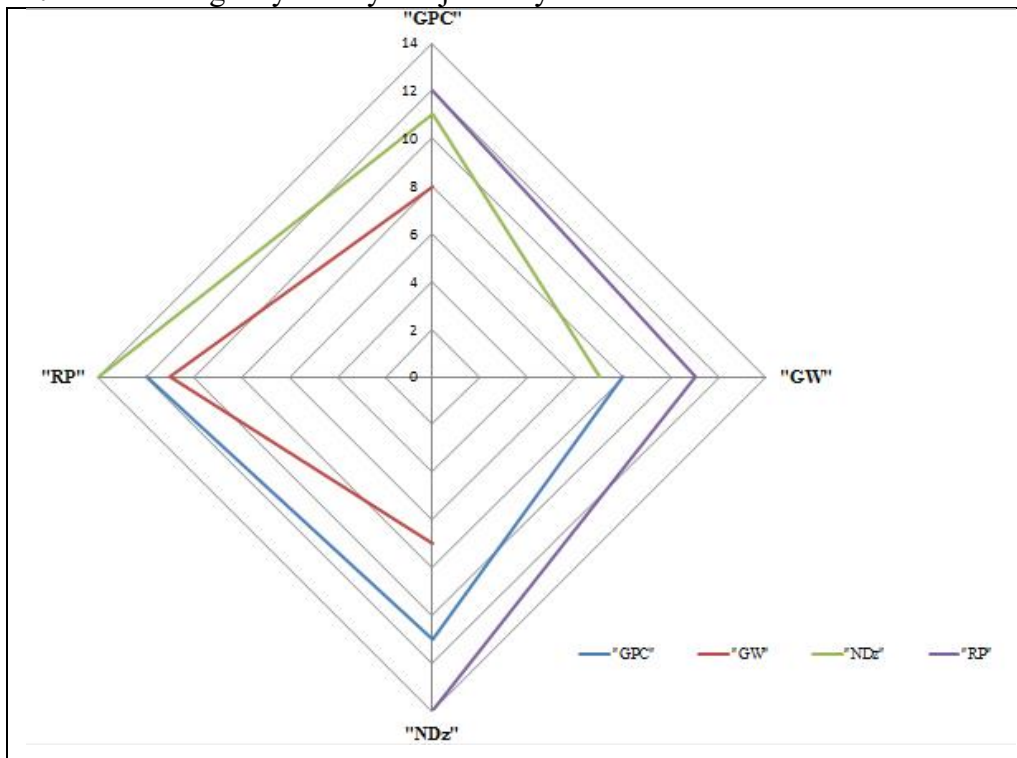
Dobór tematu (agenda tematyczna)

Jak wynika z danych zawartych w tabeli powyżej, analizowane dzienniki wykazują dysproporcje w zakresie ich zaangażowania w kształtowanie opinii o sprawach polityki krajowej. Najwięcej informacji na temat wydarzeń w kraju ukazuje się na łamach „RP”, najmniej w „GPC”.

Pierwszym wyznacznikiem stopnia stronniczości badanych dzienników jest ich struktura tematyczna. *Agenda-setting* (dokładnie *policy agenda-setting*) to proces, w ramach którego informacji na dany temat nadawana jest odpowiednia ranga oraz poświęcana jest jej odpowiednia uwaga, skupiająca się na określonych problemach (Nowak 2014: 87). Ponadto jak podkreśla Walter Lippmann, twórca koncepcji agendy, media wybiórczo opisując otaczający świat, tworzą pewne schematy do jego interpretacji (por. McCombs 2009). Szczególne znaczenie ma agenda informacji, które nie tylko powinny być odzwierciedleniem rzeczywistości (Allan 2004: 4), ale tworzą pewne idee, poglądy, obiegowe prawdy, wartości, stereotypy, czyli wszystko to, co składa się na formy ideowe (Michalik 2006: 148).

W badanym materiale widoczne są zasadnicze różnice w natężeniu relacjonowania wydarzeń, które – ze względu na założoną szczegółowość badań – zostały zakwalifikowane do 117 grup tematycznych.

Diagram 1. Zbieżność agendy tematycznej badanych dzienników

Źródło: opracowanie własne.

Jak wynika z danych zawartych na diagramie, dziennikiem posiadającym najwięcej zbieżnych z pozostałymi gazetami tematów jest „RP” – co dowodzi największej różnorodności tematycznej dziennika. W przypadku kolejnych tytułów zauważyć można zbieżność ideową dzienników, a podejmowanymi przez nie tematami – największa powtarzalność tematów występuje bowiem w „GPC” i „NDz”, „GW” najdalej jest do agendy tematycznej dzienników prawniczych.

Głównym zadaniem dzienników ogólnoinformacyjnych powinno być bieżące relacjonowanie najważniejszych wydarzeń dnia poprzedniego, pomimo to analiza wykazuje niewielką liczbę tematów wspólnych, były nimi: (1) podważenie przez Sąd Najwyższy decyzji Prezydenta RP o akcie łaski wydanym wobec byłych szefów CBA; (2) wykazanie nieprawidłowości podczas ekshumacji zwłok ofiar katastrofy smoleńskiej; (3) przesłuchanie przez Prokuraturę Krajową Ewy Kopacz jako świadka w śledztwie dot. sekcji zwłok ofiar ww. katastrofy. Wspólnych dla co najmniej trzech dzienników było również niewiele, bo jedynie sześć tematów:

- dla „GPC”/„NDz”/„RP”: 1) działalność IPN-u; 2) propozycja Prezydenta RP przeprowadzenia referendum konstytucyjnego jesienią br.; 3) afera reprivatyzacyjna w Warszawie;
- „GPC”/„GW”/„RP”: 1) wybór nowego lidera KOD-u;
- „GW”/„NDz”/„RP”: 1) wizyta Prezydenta USA Donalda Trumpa w Polsce;
- „GPC”/„GW”/„NDz”: 1) pigułka „dzień po”.

Tak duże zróżnicowanie agendy tematycznej badanych dzienników ogólnoinformacyjnych wskazuje na ich stronniczość. Dobór relacjonowanych wydarzeń nie jest efektem realizacji podstawowych funkcji dziennika, którym powinno być odzwierciedlanie, a nie kreowanie rzeczywistości. Analiza skłania więc do konstatacji, że dobór tematów może być efektem realizacji z góry założonej, ideowej formy pisma.

Z punktu widzenia analizy zawartości – jak i badania stopnia stronniczości – ważna jest częstotliwość pojawienia się informacji na dany temat w danym medium (Fiut 1995: 146). Powtarzalność tematu zmniejsza bowiem wśród jego odbiorców uwagę racjonalną, pozwalającą na zdystansowanie się do danego przekazu. Tematami, które najczęściej pojawiały się na łamach dzienników, były:

- „GPC” – katastrofa smoleńska i ekshumacja zwłok / zeznania Ewy Kopacz (6); dekomunizacja i dezubekizacja (4); działalność Kościoła Katolickiego (3); prawo łaski (Prezydent RP) (2).

– „NDz” – tragedia smoleńska / ekshumacja zwłok / zeznania Ewy Kopacz (8); MON (polityka edukacyjna / Polska Grupa Zbrojeniowa) (3); działalność IPN-u (4); kultura (wystawy) (2).

– „GW” – tragedia smoleńska / ekshumacja zwłok / zeznania Ewy Kopacz (5); prawo łaski (Prezydent RP) (3); społeczeństwo (rasizm i ksenofobia) (3); PiS: Pieniądze i spółki (seria artykułów śledczych) (3); sprawa Puszczy Białowieskiej (3); społeczeństwo (strajki) (2); społeczeństwo (marsze i parady równości) (2); Polska nie stałym członkiem Rady Bezpieczeństwa ONZ (2); MEN i reforma szkolnictwa (2); dekomunizacja i dezubekizacja (2).

– „RP” – tragedia smoleńska / ekshumacja zwłok / zeznania Ewy Kopacz (5); prace Sejmu (2); sondaże społeczne (polityka) (2); PiS (kongres Zjednoczonej Prawicy) (2); Prezydent RP (spotkanie z samorządowcami) (2); polityka imigracyjna (2); Nowoczesna.pl (komisja weryfikacyjna) (2).

Pluralizm polityczny i nacechowanie przekazu

Różnice agendy medialnej poszczególnych dzienników są jeszcze bardziej wyraźne, gdy uwzględnimy **frekwencję wypowiedzi przedstawicieli partii politycznych**, będących głównymi aktorami polskiej sceny politycznej w wymiarze krajowym. Przystępując do tego typu badania, należy pamiętać, że naturalny jest fakt zdominowania informacyjnych środków przekazu przez główne podmioty kształtujące aktualną politykę, członków rządu i Prezydenta RP, dlatego w badanym materiale zostali oni potraktowani jako odrębne kategorie.

Na podstawie zaprezentowanych w tabeli poniżej danych można wnioskować, że najczęściej na łamach badanej prasy cytowano przedstawicieli rządu, pracowników resortów (łącznie 43 cytaty), następnie polityków PO (35), przedstawicieli różnych innych ugrupowań politycznych (25), polityków PiS (24) oraz Prezydenta RP i jego służby (14). Dziennikiem, na łamach którego najczęściej cytowano opinie polityków różnych opcji, była „RP” (44 cytowania, co stanowi 73,7% ogółu badanych tekstów tego dziennika), zbliżony wynik procentowy mają „GPC” (33 / 71,7%) i „GW” (37 / 67,2%), najniższy stopień cytowalności ma „NDz” (26 / 48%).

Tabela 2. Liczba wypowiedzi przedstawicieli różnych opcji politycznych, rządu oraz Prezydenta RP w badanym materiale

TYTUŁ DZIENNIKA	PRZEDSTAWICIELE INSTYTUCJI PUBLICZNYCH		UGRUPOWANIA POLITYCZNE		
	RZĄD	PREZYDENT RP	PIŚ	PO	INNE
„GPC”	MZ (4): M. Kruszevska (3), M. Tombarkiewicz. MS (1): P. Jaki. MON (1): A. Macierewicz. MRPIPS (1): E. Rafalska. RAZEM – 7.	A. Duda (2), A. Zybortowicz (doradca). RAZEM – 3.	B. Wróblewski (2), M. Wassermann (1), M. Kuchciński (1), S. Pięta (1), L. Dobrzyński (1). RAZEM – 6.	E. Kopacz (2), T. Siemonek(1), B. Klich (1), I. Raś (1), D. Tusk (1), S. Niesiołowski (1), G. Schetyna (1), B. Budka (1), A. Krupa (burmistrz Głubczyc) (1), S. Neumann (1). RAZEM – 11.	KOD (1): T. Piotrowski i K. Łoziński. Nowoczesna.pl (1): P. Rabiej. Ruch Narodowy (1): R. Winnicki. Ruch Palikota (1): J.Palikot. Inni (1): L. Wałęsa. RAZEM – 5.
„GW”	MSWiA (2): odpowiedź, J. Zieliński. MSZ (2): W. Waszczykowski, J. Wronecka. Prezes RM (1): B. Szydło. MON (1): M. Dworczyk. MEN (1): M. Machałek. MS (1): ogłoszenie. RAZEM – 8.	P. Mucha (kancelaria) (2), K. Łapiński (rzecznik) (2), A. Duda. RAZEM – 5.	J. Kaczyński (4), J.Lichočka (1), B. Kempa (1), M. Suski (1), K. Pawłowicz (1), J. Brudziński (1), M. Kamiński (1), B. Mazurek (rzecznik klubu) (1). RAZEM – 11.	P. Adamowicz (były członek PO, prezydent Gdańska) (1), S. Nitras (1), S. Żmijan (1), Z. Cwiakalski (1), E. Kopacz (1), G. Schetyna (1), M. Woźniak (marszałek woj. wielkopolskiego) (1). RAZEM – 7.	KOD (3): K. Łoziński, M. Kijowski, J. Rakowiecki (rzecznik). Młodzi dla Polski (2): B. Graczak, S. Kaleta. Solidarna Polska (1): A. Wiśniewski (prezydent Opola) Kukiz’15 (1): S. Tyszka. RAZEM – 7.
„NDz”	MON (5): B. Kownacki (2), A. Macierewicz (2), W. Zubek (1), M. Dworczyk (1). MS (2): P. Jaki (1), M. Wójcik (1). MSZ (2): J. Dziedziczak (1), rzecznik resortu (1). Rzecznik rządu (2) R. Bochenek. MRiRW (1): K. Jurgiel. MRPIPS (1): E. Rafalska. MEN (1): A. Zalewska. MŚ (1): J. Szyszko. MKiDzN(1): Centrum Informacyjne. Kancelaria Prezesa Rady Ministrów (1): A. M.Anders. RAZEM – 17.	A. Duda (1), K. Łapiński (rzecznik) (1). RAZEM – 2.	B. Mazurek (rzecznik klubu) (3), D. Arciszewska- Mielewicz (1), anonimowy (1). RAZEM – 4.	S. Piechota (1), J. Augustynowska (1), E. Kopacz (1). RAZEM – 3.	Klub „Republikanie” (1): A. Siarkowski. Prawica Rzeczpospolitej (petycja). RAZEM – 2.
„RP”	MON (5): A. Peziół- Wójtowicz (2), M. Dworczyk (2), A. Macierewicz. MSZ (2): J. Wronecka, J. Wawrzyniak. MS (2): Z. Ziobro, P. Jaki. MiB (1): informacja. Rzecznik rządu (1) R. Bochenek. RAZEM – 11.	A. Duda (1), K. Łapiński (rzecznik) (1), P. Mucha (kancelaria) (1), rozmówca z Pałacu (1). RAZEM – 4.	J. Szewczak (1), M. Drewnicki (1), J. Kaczyński (1), rozmówcy (1). RAZEM – 4.	B. Budka (1), T. Głogowski (1), H. Gronkiewicz-Waltz (1), E. Malinowska- Grupińska (1), T. Siemonek (1), D. Pietraszewska (1), J. Grabiec (1), J. Olbrycht (1), S. Neuman (1), K. Brejza (1), A. Czerwiński (1), R. Trzaskowski (1), anonimowy (1). RAZEM – 13.	Nowoczesna.pl (4): K. Lubnauer, R. Petru, P. Rabiej, P. Hennig- Kłoska (rzecznik). Kukiz ’15 (2): P. Liroy- Marzec, P. Kukiz (1). Zjednoczona Prawica (1): J. Gowin. Partia Razem (1): B. Grobler. PSL (1): W. Kosiniak- Kamysz. SLD (1): Bogusław Wontor. Komitet lokalny Podkowa Leśna (1): A. Tusiński. RAZEM – 11.

Źródło: opracowanie własne.

Analizując cytawalność wyodrębnionych podmiotów życia politycznego nie sposób nie dostrzec znaczących rozbieżności pomiędzy poszczególnymi dziennikami:

- „GPC” – najczęściej cytowała polityków PO (11), następnie przedstawiciele rządu i jego resortów (7), zbliżona cytawalność charakteryzuje polityków PiS (6) oraz innego ugrupowania (5), Prezydent i jego służby na łamach dziennika wypowiadali się najrzadziej (3);
- „GW” – najczęściej cytowała członków PiS (11), przedstawiciele rządu (8), członków innych ugrupowań oraz PO (7), najrzadziej Prezydenta RP (5);
- „NDz” – zdecydowanym liderem cytowań są przedstawiciele rządu (17), liczba wypowiedzi pozostałych podmiotów sceny politycznej była zbliżona, i wynosiła odpowiednio: PiS (4), PO (3), inne i Prezydent RP (po 2);
- „RP” – najwięcej publikowała wypowiedzi polityków PO (14), taki sam odsetek cytowań posiadają członkowie rządu oraz przedstawiciele innych ugrupowań (po 11), członków PiS oraz Prezydenta i pracowników jego kancelarii cytowano najrzadziej (4).

Reasumując, można wnioskować, że w czołówce cytawalności dzienników prawicowych znalazł się rząd oraz PO jako główna partia opozycyjna (w „GPC”) oraz PiS (w „NDz”). Podobnie sytuacja wygląda w przypadku uznawaną za antyrządową „GW” oraz tytuł środka („RP”), przy czym dziennik Agory znacznie więcej uwagi poświęcał krytyce partii PiS, zaś tytuł Chroboty przywiązywał szczególną wagę do względnej równowagi wypowiedzi przedstawicieli rządu oraz opozycyjnej PO.

W przypadku cytawalności wypowiedzi członków rządu największym zainteresowaniem cieszyły się działania MON, jego przedstawiciele byli najczęściej cytowani na łamach „NDz” i „RP” (5), pojedyncze wypowiedzi odnotowano na łamach pozostałych dwóch dzienników. Do wysokiej cytawalności pełnomocników MON w „NDz” przyczynił się patronat gazety nad organizowanymi przez resort targami *Pro Defense* (Ostróda 1-4 czerwca 2017), co skutkowało 3 publikacjami prasowymi na temat wydarzenia. W badanym materiale ponad dwukrotnie rzadziej wypowiadali się pracownicy pozostałych resortów Ministerstwa Sprawiedliwości oraz Spraw Zagranicznych.

Na uwagę zasługuje ostatnia z przyjętych w badaniu kategoria ‘inne’, do której zaliczono wypowiedzi drugoplanowych, będących poza bipolarnym układem sceny politycznej aktorów politycznych. Jak wynika z danych zawartych w tabeli powyżej – „RP” charakteryzuje **największy stopień pluralizmu politycznego** (pluralizm wewnętrzny). Gazeta jako jedyna nie tylko na bieżąco informowała o ważnych wydarzeniach wewnątrzstrukturalnych partii rządzącej (Kolonko 2017a: 5), jak i opozycyjnych PO (Kolonko 2017b: 4), Nowoczesna.pl (Kolonko

2017c: 5) czy Kukiz'15 (Dobski 2017: 7). Ponadto jedynie w „RP” można było przeczytać o działalności mniejszych sejmowych ugrupowań, jednak wciąż aktywnych podmiotach życia samorządowego np. PSL (mik, pap 2017: 6). Dziennik również jako jedyny informował o ważnych wydarzeniach pozostałych ugrupowań politycznych, czego dowodem jest informacja na temat organizowanego kongresu programowego przez Partię Razem (zuz 2017: 5).

Ważną rolę w procesie przekonywania odgrywa zaufanie odbiorcy do autora (redakcja danego dziennika), jak i źródła informacji (por. Pisarek 2002: 227). W przypadku przywoływania wypowiedzi aktorów politycznych istotne wydaje się być **źródło pochodzenia cytatu**. Dokonując analizy treści przyjrzałam się częstotliwości powoływania się² przez analizowane dzienniki na inne medialne źródła informacji – w odniesieniu do afiliacji politycznej wypowiadające się podmiotu (członek ugrupowania politycznego). Okazuje się, że występuje pewna zależność pomiędzy przynależnością polityczną cytowanego polityka a źródłem pochodzenia wypowiedzi.

Jedynym dziennikiem, który nie cytuje i nie powołuje się na doniesienia innych mediów jest „NDz”. Najczęściej na inne źródła medialne powoływała się redakcja „GPC” (21 razy), wśród przywoływanych tytułów znalazły się „GW” i portal gazeta.pl (4); różne audycje mediów publicznych (4) oraz portale społecznościowe (3). Nie zabrakło również wywodzących się z nurtu tzw. dziennikarstwa tożsamościowego takich mediów jak konserwatywne portale niezalezna.pl i wPolityce.pl oraz TV Republika. „GW” cytując polityków najczęściej powoływała się na TVN24 (4). „RP” powoływała się różne media: Radio Zet, TVP Info, RDC oraz platformę mikroblogową Twitter. Konfrontując zróżnicowanie polityczne cytowanych mediów, należy stwierdzić, że największy pluralizm przywoływanych mediów charakteryzuje „GPC”, co z jednej strony świadczy o braku rozbudowanego warsztatu w zakresie źródeł informacji, z drugiej strony wynika z liczby przywoływanych z innych mediów wypowiedzi polityków.

W badaniu stronniczości mediów wątek analizy przywoływanych ugrupowań politycznych wydaje się mieć istotne znaczenie szczególnie w korelacji z afiliacją polityczną cytowanej osoby. W przypadku „GPC” i „GW” istnieje bezpośrednia zależność pomiędzy częstotliwością cytowania przedstawicieli poszczególnych – zazwyczaj krytykowanych przez dany dziennik członków partii – a powołaniem się na inne źródła medialne. W swoich badaniach ograniczę się do podania jedynie wybranych przykładów tego typu zależności z dwóch dzienników:

² Z analizy wykluczono depesze agencyjne PAP.

– „GPC” – w jednej ze swoich publikacji poinformowała o zwolnieniu przez dyrektorę VI LO w Szczecinie (Bożena Ulchurska-Jackowska) nauczycielki religii (Irena Bieńkowska), byłej działaczki opozycji antykomunistycznej. W sprawie wypowiedział się dr Paweł Płaczek, dyrektor Wydziału Wychowania Katolickiego Kurii Metropolitalnej w Szczecinie, skarżąc do kuratorium podjętą decyzję. W tekście, poza wypowiedzią Płaczka, zacytowano wypowiedź dyrektora liceum, powołując się jednak na zewnętrzne źródło (PR Szczecin): „(...) Ulchurska-Jackowska, (...) w rozmowie z reporterem Radia Szczecin pokretnie tłumaczyła się ws. zwolnienia nauczycielki” (Duklanowski 2016a: 4).

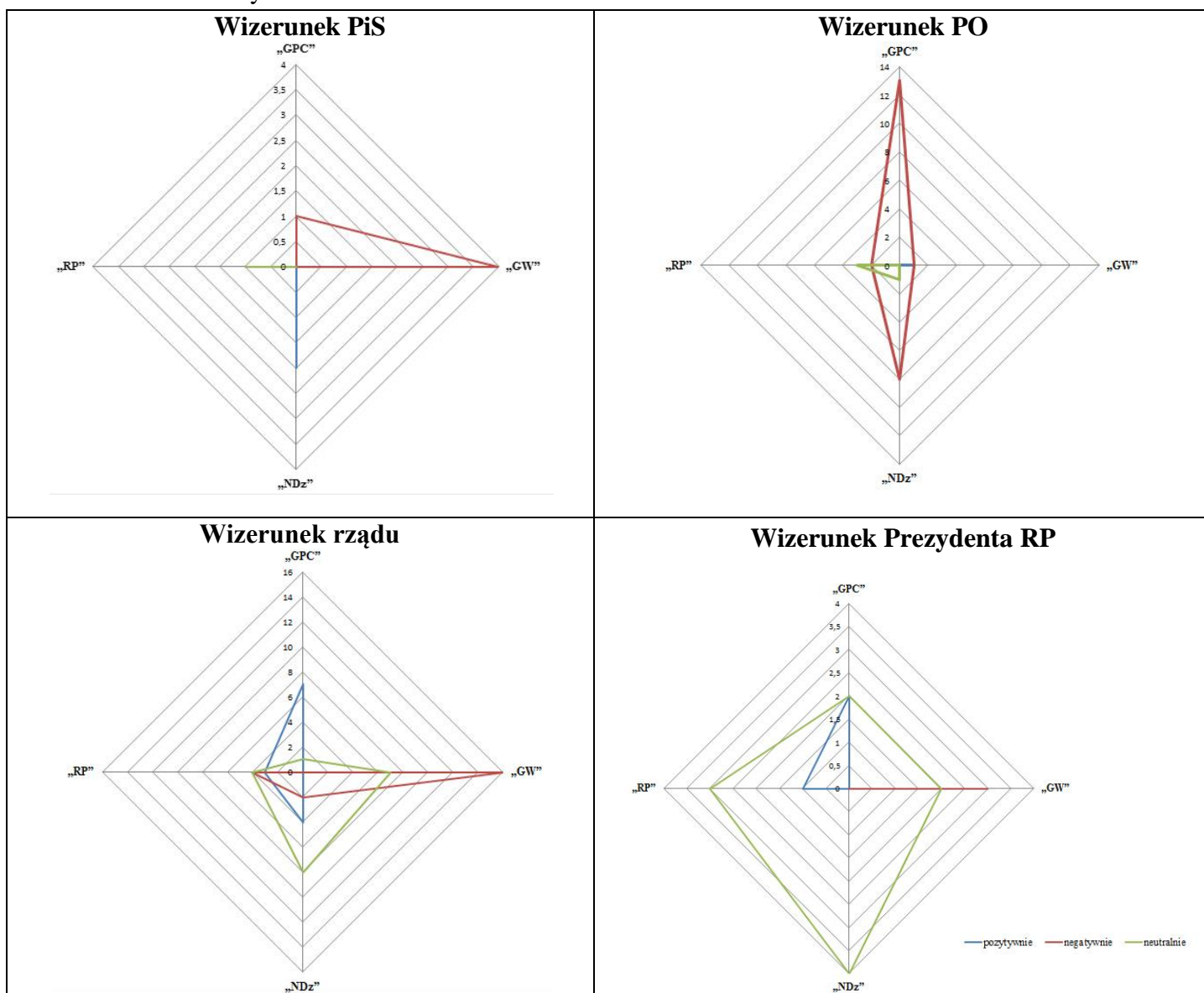
– Kolejnym przykładem cytowania osób z wykorzystaniem innych – nie zawsze wiarygodnych – mediów jest tekst poświęcony protestom środowisk konserwatywnych przeciwko wystawianiu na deskach Teatru Powszechnego spektaklu „Klątwa”. W tekście dowiadujemy się, że jednym z uczestników kontrmanifestacji był Paweł Rabiej (Nowoczesna.pl), którego zacytowano, powołując się na niedookreślone przez redakcję źródło: „»Nie damy zakneblować i wykląć wolności twórczej. Jesteśmy z artystami: przekraczajcie granice, poszukujcie sensu i prawdy!«– napisał [Rabiej – dop. P.O.] później na jednym z portali społecznościowych” (Przemyłski 2017: 5).

– „GW” – w znacznie mniejszej skali opisywane zjawisko występuje w gazecie Agory. Jednym z nielicznych przykładów jest notka na temat wycinki drzew w Puszczy Białowieskiej, w której powołano się na analizę raportu TVN24 w zakresie odpowiedzi Polski na wezwanie przez KE do wstrzymania procederu (GAW 2017: 6).

Zależność pomiędzy cytowalnością krytykowanych przez daną redakcję dziennika polityków a powoływaniem się na inne media – może być skutkiem pogłębiających się procesów polityzacji polskich mediów. Narzucona dziennikarzom przez część wydawców badanych dzienników identyfikacja polityczna sprzyja pogłębianiu się polaryzacji politycznej, co z kolei stoi w sprzeczności z obiektywizmem dziennikarskim. I być może jako czytelnicy dzienników coraz częściej będziemy studiować opinie tylko wybranych podmiotów sceny politycznej, gdyż druga – nie tylko nie dąży do przekazania swoich racji jak największej grupie masowych odbiorców, ale i brak możliwości współpracy z daną redakcją czyni istotnym komunikatem dla jego odbiorców (por. Kotras 2013: 90). Dowodem na to jest publikacja „GW” na temat awansów zawodowych osób związanych z Beatą Kempą (PiS), w której autor na prośbę o ustosunkowanie się wobec stawianych tez otrzymał odpowiedź: „»Nie pozwolę zaszczyć siebie i swojej rodziny«. W kolejnym [SMS-ie – dop. P.O.] »Sprawą będzie zajmować się prokuratura«” (Harłukowicz 2017: 6).

Kolejnym elementem badania stopnia stronniczości mediów jest określenie **cech tekstu**, w których zamieszczono wypowiedzi różnych podmiotów politycznych (ugrupowania partyjne, przedstawiciele rządu, Prezydent RP). Badane teksty zostały zakwalifikowane do trzech wyodrębnionych w kluczu kategoryzacyjnym kategorii: pozytywne/pomyślne/ przychylnie; negatywne/krytyczne/polemiczne oraz neutralne. Analiza umożliwiła określenie **wizerunku** (rozumianego jako sposób ukazania) podmiotów politycznych w badanych dziennikach. Wyniki badań zaprezentowano na poniższych diagramach.

Diagram 2. Wizerunek głównych partii politycznych PiS i PO, rządu oraz Prezydenta RP w analizowanych dziennikach

Źródło: opracowanie własne.

Trzy dzienniki: „GPC”, „NDz” oraz „GW” publikowały teksty, których wymowa jednoznacznie wskazywała na sympatie i antypatie polityczne ich autorów:

– „GPC” – na temat PO publikowała jedynie negatywne teksty (13); pozytywne lub neutralne przekazy dotyczyły działalności rządu (7 / 1); redakcja kształtuje również pozytywny wizerunek Prezydenta RP – dziennik pisał o nim pozytywnie (2) lub neutralnie (2).

– „NDz” – podobnie jak „GPC” jest krytycznym cenzorem działań PO (8 tekstów krytycznych / 1 neutralny); pozytywnie ocenia działania PiS (2); brak jednoznacznej oceny prac rządu – spośród 14 publikacji opisujących aktywność rządu Beaty Szydło dominował przekaz neutralny (8), cztery teksty miały charakter pozytywny, dwa negatywny; w przeciwieństwie do „GPC” redakcja prowadzi daleko posuniętą wstrzeźliwość w ocenie pracy Prezydenta RP (4 teksty neutralne)³.

– „GW” – stronniczość dziennika Agory widoczna jest przede wszystkim w krytyce poczynąń rządu, tekstów o charakterze polemicznym ukazało się ponad dwa razy więcej (16) niż publikacji mających znamiona neutralności (7); również w przypadku partii Jarosława Kaczyńskiego dominuje przekaz negatywny (4), na który w badanym dzienniku złożył się przede wszystkim cykl śledczych publikacji autorstwa Agaty Kondzińskiej i Iwony Szpali (2017a: 8-9; 2017b: 4-5; 2017c: 4-5); dziennik również krytycznie oceniał działania Prezydenta RP, tekstów krytycznych było więcej (3) niż publikacji o charakterze neutralnym (2).

– „RP” – prezentuje najmniej stronniczy przekaz; redakcja unikała wyraźnie jednoznacznych ocen działalności politycznych aktorów; na temat działań PO ukazały się zarówno teksty pozytywne (2) i neutralne (3); jedna publikacja poświęcona PiS-owi zakwalifikowana została do kategorii ‘neutralne’ (1); silnie zróżnicowany charakter miały teksty na temat pracy rządu – neutralne (4), krytyczne (4), przychylne (3); w Przypadku Prezydenta RP dominował przekaz neutralny (3), jedną publikację zaliczono do kategorii ‘pozytywne’.

Jednoznacznie wymownie na antypatie polityczne „GPC” oraz „NDz” wskazuje liczba publikacji **krytycznie opisujących lub przedstawiających w negatywnym świetle** jedynie przedstawicieli opozycyjnych wobec PiS stowarzyszeń lub ugrupowań politycznych.

³ W powszechnej opinii wydawany z inicjatywy redemptorysty Ojca Tadeusza Rydzyka dziennik cechuje wysoki stopień stronniczości politycznej, przejawiającej się w pozytywnej ocenie rządów PiS. Tekstów pozytywnie oceniających obecną władzę jest dwa razy więcej (4) niż tekstów krytycznych (2), na uwagę jednak zasługuje przewaga publikacji o charakterze neutralnym (8). Wydawca dziennika wielokrotnie dowodził, że nie boi się krytyki pod adresem PiS – co nie oznacza, że są to publikacje które można byłoby określić jako ‘polityczny atak’. Teksty te charakteryzuje wysoki stopień perswazyjności, kierowanej nie w stronę czytelnika, ale wobec politycznych decydentów.

Najwyższy odsetek krytycznych wobec polityków PO publikacji ukazało się na łamach „GPC” – łącznie 30 tekstów. Najczęściej krytykowanymi lub przedstawianymi w negatywnym świetle politykami byli członkowie PO: Ewa Kopacz (określana jako *klamczucha smoleńska*) (6), Tomasz Arabski oraz Bogdan Klich (3). Wśród pozostałych osób negatywnie pisano o Lechu Wałęsie (2), Pawle Rabieju (Nowoczesna.pl) oraz Krzysztofie Łozińskim (KOD). „NDz” publikował negatywne teksty jedynie wobec 10 polityków związanych z PO, wśród najczęściej krytykowanych znaleźli się: Ewa Kopacz (5), Donalda Tuska (3), Bronisława Komorowskiego (1) i Hanny Gronkiewicz-Waltz (1).

Większe zróżnicowanie negatywnych wypowiedzi wobec poszczególnych osób prezentowały dzienniki „GW” i „RP” – przy czym pomiędzy tymi dziennikami występuje również zróżnicowanie stopnia okazywania politycznej przychylności. W „GW” najczęściej krytykowano polityków PiS (11), wśród nich Jarosława Kaczyńskiego oraz osoby z jego otoczenia (cykl artykułów Agaty Kondzińskiej i Iwony Szpali) (3) oraz Beatę Kempę (2). Ponadto negatywnie oceniano Prezydenta RP (3), negatywnie przedstawiono Hannę Gronkiewicz-Waltz (PO) (1) oraz Mariusza Kijowskiego (KOD) (1). Najbardziej umiarkowana i zróżnicowana wobec polityków krytyka była autorstwa „RP”, którą cechuje najniższy wskaźnik negatywnie nacechowanych tekstów (9). Najczęściej krytykowano różnych członków PO (6), dwukrotnie pojawiły się nazwiska członków rządu Zbigniewa Ziobry i Mariusza Błaszczaka, jeden tekst dotyczył Mariusza Kijowskiego (1).

Jak już wspomniano, najwyższy wskaźnik publikacji krytykujących bądź stawiających w negatywnym świetle członków PO występował na łamach „GPC” (30 razy) – co nie oznacza, że byli oni podmiotem opisu badanych tekstów. Ich nazwiska pojawiały się w publikacjach podejmujących tematy, które nie były bezpośrednio związane z działalnością PO. Jako przykład podam Beatę Sawicką, była posłankę PO, której nazwisko pojawiło się dwukrotnie przy okazji innych tematów. Po raz pierwszy wspomniano o niej w tekście krytycznie oceniającym działania sędziego Pawła Rysińskiego:

Sędzia Rysiński zastąpił wcześniej tym, że uchylił wyrok skazujący byłą poseł PO Beatę Sawicką i uniewinnił ją, choć cała Polska widziała na materiałach CBA, jak brała łapówkę. Sędzia stwierdził, że chociaż była poseł PO dopuściła się korupcji, to dowody obciążające ją były zebrane nielegalnie (Marosz 2017a: 5)

Innym razem przy okazji publikacji na temat podważenia przez Sąd Najwyższy decyzji prezydenta o ułaskawieniu Mariusza Kamińskiego, byłego szefa CBA:

Na sali sądowej doszło do protestu pod hasłem »usunięcia sędziów – zbrodniarzy z PRL-u«. W składzie w powyższej sprawie orzekła Dorota Rysińska, która skazywała z dekretu o stanie wojennym. I żona sędziego Pawła Rysińskiego, znanego z uniewinnienia Beaty Sawickiej, posłanki PO, która dopuściła się korupcji (Marosz 2017b: 4).

Wydawca „GPC” systematycznie realizuje politykę dyskredytowania opozycji politycznej PiS (głównie PO), a także podtrzymuje spiskową interpretację dziejów, którą jest kultywowanie teorii nt. ‘układu III RP’.

O politycznych sympatiach redakcji dzienników świadczy przypisywanie **afer, skandali i przestępstw** wybranym partiom lub środowiskom politycznym. O kwalifikacji danej publikacji do tej kategorii świadczy obecność w tekście negatywnie nacechowanych określeń, do których zaliczono leksemy: afera, skandal, manifestacja, sprzeciw, awantura, sensacja i przestępstwo.

Tabela 3. Liczba publikacji będących opisem afer, skandali i przestępstw wraz z określeniem opisywanego podmiotu

TYTUL DZIENNIKA	SŁOWO KLUCZ / TYTUŁ ARTYKUŁU	UGRUPOWANIE POLITYCZNE / ŚRODOWISKO LUB OSOBY LUB ZJAWISKA KTÓREGO/KTÓRYCH DOTYCZY OPISYWANA SPRAWA
„GPC” (16)	Skandal (7): <i>Skandaliczny wyrok na drukarza (29.05.2017)</i> <i>Działaczka opozycji wyrzucona z pracy (29.05.2017)</i> <i>Dekomunizacja na opak⁴ (30.5.2017)</i> <i>Chcą obalić rząd PiS-u (31.05.2017)</i> <i>Barbarzyńcy z PO (31.05.2017)</i> <i>Manifestacja / Agitacyjne dno Platformy (02.06.2017)</i> <i>Manifestacja / Przestępstwo / Za partyjny wyjazd PO zapłacili podamicy (03-04.06.2017)</i>	Sąd Okręgowy w Łodzi VI LO w Szczecinie PO PO i Andrzej Milczanowski PO PO PO
	Przestępstwo (4): <i>Głos obrońców demokracji z PRL-u (31.05.2017)</i> <i>Fortuna zbита na sądzie (01.06.2017)</i> <i>Bandycki atak pod okiem Michnika (02.06.2017)</i> <i>Pouczają jak obchodzić prawo (02.06.2017)</i>	ZO Sędziów Sądu Najwyższego Sąd Apelacyjny w Krakowie KOD i środowisko A. Michnika Gazeta.pl
	Afera (3): <i>Zeznania Sławomira Nowaka mijają się z prawdą (29.05.2017)</i> <i>Jaki przepyta Gronkiewicz-Waltz (30.05.2017)</i> <i>Prokuratura zajmie się Wałęsą (31.05.2017)</i>	PO ⁵ PO Lech Wałęsa
	Manifestacja (1): <i>Profanacja zwana sztuką (29.05.2017)</i>	Teatr Współczesny w Warszawie
	Sprzeciw (1): <i>Protestują przeciw gloryfikacji SB-ków (29.05.2017)</i>	PO i Andrzej Milczanowski

⁴ W publikacji poświęconej remontowi pomnika Wdzięczności Armii Czerwonej w Głubczycach krytykowany jest burmistrz Adam Krupa, polityk PO.

⁵ W wywiadzie z Małgorzatą Wassermann pada zdanie „To jest afera właśnie PO”.

„GW” (15)	Skandal (3): Sprzeciw /PiS: <i>Pieniądze i spółka. Strefa niezależnych i kuzyn prezesa</i> (30.05.2017) <i>MON kazał spisać „obcych”</i> (30.05.2017) <i>Prezydent Duda złamał konstytucję</i> (01.06.2017)	PiS ⁶ PiS (MON i MSWiA) Andrzej Duda
	Przestępstwo (3): <i>Tsunami umorzeń</i> (29.05.2017) <i>Zwykli Polacy biją za ojczyznę</i> (01.06.2017) <i>Prezydencka manipulacja</i> (03-04.06.2017)	PO zachowania rasistowskie administracja skarbowa
	Manifestacja (3): <i>Wielki Marsz Równości</i> (29.05.2017) <i>Awantura /PiS: Pieniądze i spółka. To idzie młodość. W harcerskim mundurku i z państwowym zleceniem</i> (31.05.2017) <i>Niech wracają, skąd przyszli</i> (02.06.2017)	obrona swobód obywatelskich przeciwko pogrzebowi gen. Wojciecha Jaruzelskiego na Powązkach (manifestacja) / PO (awantura) zachowania rasistowskie
	Sprzeciw (3): <i>W obronie puszczy</i> (29.05.2017) <i>Andrzej Duda: Polska chce Gruzji w NATO</i> (31.05.2017) <i>Lex Szyszko podpisana</i> (31.05.2017)	kontra decyzje PiS (MŚ) Rosja wobec NATO PiS (MŚ)
	Afera (1): <i>Skandal /Cień Leppera nad Kamińskim</i> (01.06.2017)	Samoobrona (afera gruntowa) / PiS (skandal)
	Awantura (1): <i>PiS: Pieniądze i Spółki. Tak powstawało imperium</i> (29.05.2017)	PiS
	Sensacja (1): <i>Tajemnice trumny Lecha Kaczyńskiego</i> (02.06.2017)	ekshumacja zwłok
„NDZ” (10)	Skandal (3): <i>Zniewolony przedsiębiorca</i> (31.05.2017) <i>Świadek Ewa Kopacz</i> (1.06.2017) <i>Tej hańby już nie zmyją</i> (03-04.2017)	Sąd Okręgowy w Łodzi PO PO
	Manifestacja (2): <i>Kto zdejmie „Kłtwę”</i> (29.05.2017) <i>Petycja do Antonio Tajanigo</i> (1.06.2017)	Teatr Współczesny w Warszawie Komisja Praw Kobiet i Równouprawnienia
	Przestępstwo (2): <i>Bolesne milczenie</i> (31.05.2017) <i>Korupcja w sądzie</i> (1.06.2017)	praktyki aborcyjne Sąd Apelacyjny w Krakowie
	Sprzeciw (2): <i>Do przodu choć z oporami</i> (03-04.2017) <i>Lekarz spoza klucza</i> (03-04.2017)	kluby opozycyjne praktyki aborcyjne
	Sensacja (1): <i>Przemilczenia i przekłamania</i> (03-04.2017)	ekshumacja zwłok
„RP” (10)	Afera (3): <i>Festiwal tylko w Opolu</i> (30.05.2017) <i>Nowoczesna postawi na Pawła Rabieja w Warszawie?</i> (1.06.2017) <i>Skandal /Gdzie są dowody w wielkiej aferze</i> (1.06.2017)	TVP PO Amber Gold / ABW
	Sprzeciw (3): <i>Podwarszawskie gminy czują się częścią metropolii</i> (29.05.2017) <i>Prezydent Duda chce słuchać samorządowców</i> (30.05.2017) <i>Mniej pieniędzy dla Polski</i> (1.06.2017)	PiS (projekt zmiany granic województwa) PiS (projekt dwukadencyjności samorządu) wobec rządu RFN
	Skandal (2): <i>PiS mimo wpadek silniejsze</i> (29.05.2017) <i>Smoleńskie ekshumacje obciążają Platformę</i> (31.05.2017)	Policja (sprawa Igora Stachowiaka) PO
	Przestępstwo (1): <i>Burza o mniejszości</i> (30.05.2017)	PiS (MON)
	Manifestacji (1): <i>Nigdy nie przestałem polować</i> (1.06.2017)	PiS ⁷

Źródło: opracowanie własne.

Jak wynika z zaprezentowanych powyżej danych, najwyższy wskaźnik ‘sensatyżacji’ treści (określony liczbą występowania pewnych leksemów), występuje na łamach „GPC” (16) oraz „GW” (15), pozostałe dzienniki charakteryzuje znacznie niższy stopień emocjonalności

⁶ Dotyczy Marii Szonert-Biniendy, polskiej konsul honorowej w stanie Ohio w USA.

⁷ W wywiadzie Bronisław Komorski przeciwstawia się polityce PiS.

przekazu (po 10). W badanym materiale wyodrębnione leksemy posiadają również zróżnicowany stopień ładunku emocjonalnego. Jeżeli za określenia wysokiego stopnia emocjonalności uznamy grupę wyrazów: skandal / afera / przestępstwo / sensacja; zaś pozostałe – manifestacja / sprzeciw / awantura uznamy za formę okazywania nonkonformizmu – okaże się, że najczęściej mające wywołać skrajnie negatywne emocje wyrazy występują na łamach „GPC” (14), pozostałe dzienniki cechuje większa racjonalność przekazu.

Badając stopień stronniczości dzienników istotne jest wskazanie podmiotów, dla których opisem stały się wymienione wyżej grupy wyrazów. Po raz kolejny analiza treści potwierdza tezę o stronniczości „GPC” oraz „GW”. Połowa tekstów, w których występowały badane wyrazy dotyczyła PO (8), pozostałe dotyczyły działalności sądów (3) oraz środowiskom KOD-u i „GW” (2), pojedyncze publikacje dotyczyły innych wydarzeń. W siedmiu z ośmiu publikacji poświęconych PO wykorzystano wyrazy wysokiego stopnia emocjonalności – najczęściej pojawiał się skandal (5), dwukrotnie w tekście użyto ‘manifestacja’, raz ‘przestępstwo’.

Badaną grupą wyrazów w „GW” najczęściej stygmatyzowano PiS (6 tekstów, co stanowi 40% ogółu badanych publikacji będących opisem afer, skandali i przestępstw). Podobnie jak w „GPC” – w 5 na 6 wyodrębnionych tekstów zastosowano leksemy wysokiego ładunku emocjonalnego: skandal (2), sensacja (1) i afera (1); dwukrotnie pojawiło się słowo ‘sprzeciw’. Wśród innych ugrupowań politycznych, którym przypisywano ‘sensację’, dwukrotnie znalazła się PO. Pozostałe teksty były opisem sprzeciwu wobec procesów społecznych, jak np. zachowania rasistowskie, ochrona swobód obywatelskich mniejszości seksualnych.

Co trzeci tekst „NDz” poświęcony aferom, skandalom i przestępstwom dotyczył PO, jeden z tekstów sprzeciwiał się oporom klubów opozycyjnych wobec planowanej reformy sądownictwa (Kowalski 2017: 7). Agenda krytykowanych przez redakcję podmiotów jest zbliżona do dyskursu „GPC”, dwukrotnie pisano o działalności sądów, raz o manifestacji sprzeciwu wobec projekcji spektaklu „Kłątwa”. „NDz” – podobnie jak liberalno-lewicowa „GW” – wyraźnie manifestuje swoją orientację ideologiczną, którą w przypadku prawicowej gazety jest tradycyjny katolicyzm, przejawiający się sprzeciwem wobec praktyk antyaborcyjnych (2).

Znacznie większa bezstronność przypisywanych sensacji występuje w „RP”, gdzie trzykrotnie pisano o manifestach i sprzeciwie wobec koncepcji PiS (leksemy niskiego nacechowania emocjonalnością), dwukrotnie krytykowano PO (afery i skandal).

Jednym z kolejnych wyznaczników stronniczości mediów jest **równość pomiędzy partnerami dyskursu**, przejawiająca się w przedkładaniu racji jednej ze stron konfliktu czy odbieraniu prawa głosu drugiej stronie. Na potrzeby prowadzonych badań w kluczu kategoryzacyjnym wyodrębniłam teksty prasowe, w których pojawił się wątek rozbieżności stanowisk w dowolnie – mającej również apolityczny charakter – opisywanej sprawie. Na podstawie analizy treści tego typu publikacji w każdym z dzienników zauważono, że istnieją znaczne rozbieżności w liczbie tekstów mających znamiona obiektywności (prezentowanie informacji z różnych punktów widzenia), względem tekstów nakreślających odbiory jedynie pewien, subiektywnie wybrany przez nadawcę, kontekst sprawy. W przypadku „GPC” ponad 51% stanowiły publikacje prezentujące opinie dwóch stron (w analizie uwzględniono również wypowiedzi, które były zapożyczonymi z innych mediów); w przypadku „NDz” tekstów przedstawiających dwie strony sporu/konfliktu było 58%, w „GW” ok. 62% badanych w tej kategorii przekazów, największy stopień wiarygodności i obiektywizmu występował w „RP” (82%). Jako przykład stronniczości dzienników, przejawiającej się w prezentowaniu przez autorów tylko jednej strony sporu – jest podejmowany przez wszystkie redakcje temat podważenia przez Sąd Najwyższy decyzji Prezydenta RP o akcie łaski wobec byłych szefów CBA. W relacjach poszczególnych dzienników w tej sprawie wypowiedzieli się:

- „GPC” – Jarosław Matras z Sądu Najwyższego (Marosz 2017b: 4); Piotr Andrzejewski, członek Trybunału Stanu (Duklanowski 2017b: 3) [w żadnej z dwóch publikacji nie zaprezentowano opinii dwóch strony konfliktu];
- „GW” – Jarosław Matras (SN), Zbigniew Sejbik (prokurator), Paweł Mucha (Kancelaria Prezydenta RP), Krzysztof Łapiński (rzecznik Prezydenta RP), Beata Mazurek (rzecznik klubu PiS), Mariusz Kamiński (PiS) (Czuchnowski 2017a: 1); w publikacji będącej kontynuacją tematu w sprawie wypowiedzieli się Zbigniew Cwiakalski (minister sprawiedliwości w rządzie PO-PSL), Krystyna Pawłowicz (PiS) oraz ponownie Paweł Mucha (Czuchnowski 2017b: 5);
- „NDz” – Jarosław Matras (SN), Michał Laskowski (rzecznik SN), Ryszard Lubas (reprezentujący rodzinę Andrzeja Leppera), Michał Zuchmantowicz (mecenas obrońca byłego kierownictwa CBA), Andrzej Wąsowski (obrońca Mariusza Kamińskiego), Beata Mazurek (rzecznik klubu PiS) Michał Wójcik (MS) (Baranowski 2017: 5) [w przekazie zabrakło strony Prezydenta RP];
- „RP” – Jarosław Matras (SN), Paweł Mucha (Kancelaria Prezydenta RP) (Łukaszewicz 2017: 1).

To jeden z przykładów zróżnicowanego relacjonowania wydarzenia przez badane dzienniki. „GW” oraz „RP” respektowały zasadę nagłośnienia opinii dwóch stron; zaś w przypadku komentowania wydarzenia przez przedstawicieli różnych partii politycznych, w omówionym przykładzie pojawiły się one jedynie na łamach dziennika Agory. Z kolei najbardziej wyczerpujące, przekazywane w sposób niefragmentaryczny informacje, zapewniające odbiorcy możliwie pełną, niezbędną dla wyrobienia sobie wiedzę o wydarzeniu – pojawiały się w „RP”.

Stopień dyrektywności i perswazyjności przekazów

Ostatnim etapem badania jest określenie występowania w badanym materiale dyskursu mającego znamiona oddziaływania na odbiorcę oraz bardzo ogólne cechy procedur kreowania elementów tekstowego obrazu świata. W analizie interesował mnie stopień dyrektywności i perswazyjności wyodrębnionych w korpusie badawczym tekstów. W tym celu posłużyłam się leksykalną ilościową analizą zawartości, wskazując frekwencję występowania dwóch rodzajów leksemów świadczących o:

- **dyrektywności** – przejawiająca się obecnością znanego w retoryce tzw. wielkiego kwantyfikatora (m.in. wyrazy typu *każdy*, *zawsze*) oraz leksemów przedstawiających dany stan jako konieczność (m.in. *musieć*, *trzeba*);
- **perswazyjności** – widocznej w sformułowaniach mających za zadanie przekonanie czytelnika o prawdziwości głoszonych sądów (np. *naprawdę*, *oczywiście*) oraz wyrazach wprowadzających emocjonalną ocenę (np. *niestety*, *na szczęście*) (por. Flont, Kajtoch & Pielużek 2015: 135).

Jak wynika z danych zawartych w tabeli 4, analizowane dzienniki charakteryzuje zróżnicowana frekwencja występowania leksemów świadczących o dyrektywności i perswazyjności dyskursu.

Dyrektywność przekazu we wszystkich dziennikach przejawia się w występowaniu tzw. wielkiego kwantyfikatora, służącego do potwierdzenia jakiejś tezy i tworzenia uogólnień. Wszelkie odmiany takich wyrażen jak *wszystko*, *wiele*, *każdy* – mają za zadanie podkreślenie powszechności niewystępującego w rzeczywistości sądu, pomimo to powołanie się na opinię ogółu jest chwytem posiadającym dużą siłę oddziaływania (Dobek-Ostrowska, Fras & Ocieпка 1999: 102). Narrację dyrektywną cechuje również wysoki stopień nasycenia wypowiedziami, które formułują zakaz lub nakaz/obowiązku określonego postępowania, przejawiającą się w występowaniu formuł impresywnych (*trzeba*, *musieć*, *należy*). Największe nasycenie

leksemami dyrektywnymi występuje w „GW”, co doskonale koresponduje z hasłem dziennika „Nam nie jest wszystko jedno” Linia redakcyjna dziennika wobec partyjnego duopolu „PiS kontra PO” zarysowała się w okresie sprawowania władzy przez PiS w latach 2005-2007 oraz w okresie katastrofy smoleńskiej (2010), mocno uwidoczniła się po wygranych przez PiS wyborach w 2015 r. Konsekwencją tego jest jednoznaczne wskazanie na zaangażowany i misyjny charakter dziennika walczącego z „zagrożeniem demokracji” (por. Nyzio 2015: 321-344). Niewiele mniej dyrektywną narrację prowadzą dwa konserwatywne tytuły „NDz” i GPC”, przy wyższym stopniu nakazowości pierwszego tytułu. Zdecydowanie najmniej narzucającą określony sposób postępowania narrację prowadzi „RP”, która zawiera prawie 1/3 mniej dyrektywnych leksemów niż „GW”.

Tabela 4. Wyrazy świadczące o cechach dyrektywności i perswazyjności analizowanych przekazów

		„GPC”	„GW”	„NDz”	„RP”
DYREKTYWNOŚĆ	wszystko/wszyscy/ wszystkim/wszystkiego	40	53	47	38
	wiele/wielu/wielokrotnie/wieloma	12	9	33	11
	nikt	1	9	4	9
	nigdy	2	9	1	9
	każdy/każdej/każdego	13	22	15	8
	musieć/musimy/muszą	6	18	20	-
	powinien/powinni/powinna	16	33	22	40
	należy/należałoby	8	13	11	10
	trzeba / jest potrzeba	5	18	9	5
	Suma / procent występowania leksemów w całym badanym materiale	103 / 0,63%	184 / 0,75%	162 / 0,69%	130 / 0,53%
PERSWAZYJNOŚĆ	naprawdę	1	1	4	-
	nawet	12	25	13	17
	niech	-	3	1	1
	wreszcie	-	2	4	1
	wyłącznie	4	6	4	1
	wszelki/wszelkich/wszelką	2	1	10	1
	byle	1	-	-	1
	właśnie	6	7	17	11
	niestety	6	4	4	1
	wiadomo	-	5	5	2
	na pewno / z pewnością	4	2	8	7
	oczywiście / w sposób oczywisty/oczywiste/oczywisty	3	6	9	10
	przede wszystkim	1	4	4	4
	na szczęście	-	-	1	-
	jedynie/jedyną	10	3	9	1
	dopiero	6	7	8	5
Suma i procent występowania leksemów w całym badanym materiale*	56 / 0,34%	76 / 0,30%	101 / 0,43%	63 / 0,25%	

* Liczba wyrazów wszystkich badanych artykułów danego dziennika.

Źródło: opracowanie własne.

Perswazyjność przekazu, będąca istotą retoryki, polega na przekonywaniu czytelnika w własnych racji. W badanych leksemach działanie perswazyjne wykorzystuje sugerowanie pożądaných interpretacji i ocen oraz racjonalne uzasadnianie słuszności prezentowanych poglądów. Szczególnie chętnie w tekstach politycznych stosuje się środki retorycznej przesady (np. naprawdę, wyłącznie, z pewnością), które pozwalają wzmocnić przekaz. Według badań najbardziej perswazyjny dyskurs prowadzi „NDz”, niewielka różnica w stopniu perswazyjności występuje pomiędzy „GPC” a „GW”, najmniej perswazyjnych leksemów zawiera „RP”.

Podsumowanie

Celem przeprowadzonych badań było określenie stopnia stronniczości czterech dzienników ogólnoinformacyjnych „GPC”, „NDz”, „GW” i „RP”. Wnioski z analizy nie roszczą sobie praw do uniwersalności, stanowiąc jedynie egzemplifikację pewnego sposobu dokonywania analizy językowych środków wyrazu w wybranych mediach.

Analiza materiałów dziennikarskich i uzyskane wyniki badań potwierdzają tezę o stronniczości, wyrazistości ideologicznej i zaangażowaniu politycznym dzienników „GPC”, „NDz” oraz „GW”, czemu dowodzą wyraźne wskazania na polityczne sympatie i antypatie. W przypadku „RP” preferencje nie są wyrażane wprost, gdzie przekaz jest najbardziej neutralny politycznie czy najmniej stronniczy ideologicznie⁸.

Stronniczość badanych dzienników widoczna jest w czterech płaszczyznach:

- 1) **Agenda tematyczna:** konstrukcja przestrzeni tematycznej zależy od samego wydawcy – w badanych dziennikach wyraźna jest różnorodność opisywanych wydarzeń. Trudno nie odnieść wrażenia, że pomimo iż wszystkie redakcje podejmowały ważny politycznie i społecznie temat katastrofy smoleńskiej czy kwestię podważenia przez SN prawa łaski Prezydenta RP – sposób relacjonowania tych wydarzeń przez „GPC”, „NDz” oraz „GW” utrwał preferencje polityczne ich odbiorców, zaś dla czytelników oczekujących neutralnych opinii, zrównoważonych, pozbawionych emocji treści – pozostała „RP”. Dziennik Chraboty posiada również najwięcej zbieżnych z pozostałymi gazetami treści – co dowodzi największego pluralizmu agendy tematycznej.

⁸ Gdyby jednak wziąć pod uwagę analizę weekendowego magazynu „Plus Minus”, trzeba byłoby stwierdzić, że dziennik zmierza w kierunku wspierania wartości konserwatywnych, co przejawia się w felietonach np. Tomasza P. Terlikowskiego.

2) Stopień pluralizmu politycznego określony frekwencją wypowiedzi podmiotów politycznych: dziennikarze poszczególnych redakcji systematycznie opisują działania rządu; w przypadku partii politycznych (głównie PO i PiS) dzienniki „GPC”, „NDz” oraz „GW” – konsekwentnie prowadzą jednolitą narrację. Największy stopień pluralizmu politycznego występuje w „RP, która jako jedyna cytowała wypowiedzi członków lub informowała o działalności również mniejszych ugrupowań politycznych, w tym PSL, SLD, Partia Razem). W badanym materiale:

- „GPC” – najczęściej cytowała polityków PO; następnie przedstawiciele rządu i jego resortów oraz polityków PiS;
- „GW” – najczęściej cytowała członków PiS oraz przedstawiciele rządu, następnie członków innych ugrupowań politycznych, w tym PO;
- „NDz” – zdecydowanym liderem cytowań byli przedstawiciele rządu; dziennik publikował niewiele wypowiedzi innych podmiotów politycznych czy członków partyjnych ugrupowań;
- „RP” – najwięcej publikowała wypowiedzi polityków PO; niewiele rzadziej cytowano polityków rządu oraz przedstawiciele innych ugrupowań, członków PiS cytowano najrzadziej.

3) Zależność pomiędzy cytowalnością polityków a nacechowaniem przekazu: nie frekwencja wypowiedzi członków danego ugrupowania, ale prezentacja (nacechowanie przekazu) jest głównym wyznacznikiem stronniczości dzienników. Na podstawie badań można wnioskować, że w przypadku:

- „GPC” – fakt stronniczości przejawia się przede wszystkim w krytycznej narracji wobec rządowej opozycji (PO); jedynie pozytywnych i neutralnych tekstach dotyczących działalności rządu; pozytywnym i neutralnym opisie Prezydenta RP;
- „NDz” – podobnie jak „GPC” – jest krytycznym cenzorem działań PO, pozytywnie ocenia działania PiS; wobec rządu oraz Prezydenta RP dziennik charakteryzuje bardziej neutralna narracja;
- „GW” – jej stronniczość widoczna jest przede wszystkim w krytyce poczynań rządu i Prezydenta RP, a także negatywnym przekazie na temat PiS;
- „RP” – prezentuje najmniej stronniczy przekaz; redakcja unikała wyraźnie jednoznacznych ocen, cytując wypowiedzi członków poszczególnych partii politycznych.

4) Stopień dyrektywności i perswazyjności badanych treści: badane dzienniki charakteryzuje zróżnicowany stopień dyrektywności i perswazyjności przekazu. Wnioski z leksykalnej ilościowej analizy zawartości wskazują na wysoki stopień dyrektywności

„GW”, „NDz” i „GPC”; największy poziom perswazyjności z kolei charakteryzuje „NDz”, „GPC” oraz „GW”. Najmniej leksemów formułujących zakaz lub nakaz/obowiązku określonego postępowania oraz za zadanie przekonanie czytelnika o prawdziwości głoszonych sądów pojawia się w „RP” – co jest kolejnym dowodem na unikanie politycznego zaangażowania dziennika.

Media masowe mogą pełnić różne funkcje względem partii politycznych oraz rządów. Jay G. Blumler i Michael Gurevitcha wyodrębnili następujące funkcje mediów: 1) przyjazne – wspierające programy rządowe i partyjne, dbające o ich dobry wizerunek; 2) neutralne – nie zawierające sojuszy z partiami, nie popierające i nie krytykujące, unikające ocen; 3) krytyczne – publikują głównie krytyczne stanowiska, na podstawie racjonalnych argumentów i merytorycznej wiedzy; 4) wrogie – atakujące określone ugrupowania, formułujące stronnicze, zabarwione emocjami opinie (Blumler & Gurevitch 1995: 12). Na podstawie zaprezentowanych badań można stwierdzić, że: „GPC” oraz „NDz” realizują wobec rządu funkcje przyjazne – co przejawia się w dominacji przekazów o charakterze pozytywnym („GPC”) i neutralnym (głównie „NDz”); „GW” wobec rządu prezentuje stanowisko krytyczne; „RP” prowadzi najbardziej neutralny dyskurs polityczny.

Biorąc pod uwagę takie parametry jak jawność i celowość tendencyjności mediów Denis McQuail wyróżnił cztery typy stronniczości: 1. niewątpliwa (jawna i zamierzona); 2. propagandowa (ukryta i zamierzona); 3. mimowolna (jawna i niezamierzona); 4. ideologiczna (ukryta i niezamierzona) (McQuail 1999: 191-195). Na podstawie zaproponowanej kategoryzacji – będącej jednak pewną teorią, typem idealnym – oraz wniosków z badań własnych można stwierdzić, że stronniczość:

1) niewątpliwa – cechująca się jawnym wspieraniem jednego wybranego podmiotu sceny politycznej charakteryzuje „GPC” oraz „NDz”; świadczą o tym: dobór materiałów dziennikarskich dotyczących wydarzeń politycznych jest ukierunkowany politycznie (tzw. polityczne kryterium doboru tematów/wydarzeń, które wpisują się w przyjętą ideologię, służącą opisowi świata (Street 2006: 17-22); na jej obecność wskazuje wysoki stopień zbieżności agendy tematycznej, koncentrującej się wokół idei: konserwatywnych, tradycyjnego katolicyzmu, antyniemieckości i antyrosyjskich fobii oraz idei narodowych (por. Dobek-Ostrowska 2011: 80); krytyczny stosunek wobec wybranych partii politycznych (głównie „GPC”); przewaga pozytywnych („GPC”) lub neutralnych („NDz”) publikacji wobec pewnych ugrupowań politycznych oraz rządu; wykorzystywanie negatywnych procesów życia politycznego (skandale,

afery itp.) wobec wybranych ugrupowań politycznych; przedstawianie jednej strony sporu/konflikt; wysoki stopień perswazyjności przekazu;

2) propagandowa – występująca w „GW”, która przejawia się przede wszystkim w tym, że bardzo jasno określa swoje stanowisko wobec rządzącego PiS oraz Prezydenta RP. Narracja jest tworzona poprzez dyrektywność, czyli formowanie postaw czytelnika wobec rządu, jak i obecność licznych wyrażen ocenających i wartościujących. Wskazuje na to cykl publikacji Agaty Kondzińskiej i Iwony Szpali *PiS: Pieniądze i spółka*, mający wpłynąć na ocenę formacji politycznej, jaką jest PiS.

Jak podkreśla Bogusława Dobek-Ostrowska – media niezależne, i tym samym niezależni dziennikarze, przechodzą do historii, a zachowanie dystansu od politycznych sporów staje się coraz trudniejsze (Dobek-Ostrowska 2011: 129). Dzieje się tak szczególnie w okresach nasilenia konfliktów społecznych, kiedy to autor przekazu rezygnuje z deklaracji neutralności politycznej czy światopoglądowej (Soin 2011: 16). Badania stopnia stronniczości mediów powinny być podmiotem analiz medioznawczych nie tylko podczas kampanii wyborczych, ale i w pozostałych okresach kadencji Sejmu RP. Wnioski z badań stanowiłyby istotny wkład w teorie komunikowania politycznego, ale i byłyby ważnym źródłem informacji nie tylko dla politologów, ale socjologów prowadzących badania w zakresie polaryzacji społecznej, w jej politycznym wymiarze.

Bibliografia:

- Allan, S. (2004). *Kultura newsów*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Baranowski Z. (2017). Czy można cofnąć akt łaski?. *Nasz Dziennik*, 01.06.
- Blumler, J., & Gurevitch, M. (1995). *The Crisis of Public Communication*. London–New York: Routledge.
- Czuchnowski, W. (2017a). Prezydent Duda złamał konstytucję. *Gazeta Wyborcza*, 01.06.
- Czuchnowski, W. (2017b). Cień Leppera nad Kamińskim. *Gazeta Wyborcza*, 01.06.
- Dane PBC, www.pbc.pl/rynek-prasowy/raporty-pbc/dzienniki/ (10.08.2017).
- Dane ZKDP, www.teleskop.org.pl/zkdp/index.jsp?p=publicDataNoReg (10.08.2017).
- Dobek-Ostrowska, B. (2011). *Polski system medialny na rozdrożu. Media w polityce, polityka w mediach*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Dobek-Ostrowska, B., Frasz, J., & Ociepka, B. (1999). *Teoria i praktyka propagandy*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Dobski, M. (2017). Szykuje się rozłam w Kukiz'15. *Rzeczpospolita*, 30.05.
- Duklanowski, T. (2017a). Działaczka opozycji wyrzucona z pracy. *Gazeta Polska Codziennie*, 29.05.
- Duklanowski, T. (2017b). Andrzejewski: Sąd Najwyższy nie może korygować prezydenta. *Gazeta Polska Codziennie*, 02.06.
- Fiut, S. (1995). Kierunki zmian w analizie zawartości. *Zeszyty Prasoznawcze*, 1-2, 144–52.
-

- Flont, M., Kajtoch, W., & Pielużek, M. (2015). *Perspektywy leksykalnej ilościowej analizy zawartości*. W: A. Kiklewicz & I. Uchwanowa-Szmygowa (red.), *Dyskurs: aspekty lingwistyczne, semiotyczne i komunikacyjne*. Olsztyn: Wydawnictwo Centrum Badań Europy Wschodniej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.
- GAW (2017). Szyszko: Puszczy Białowieskiej zagrażają ekolodzy. *Gazeta Wyborcza*, 01.06.
- Hallin, D.C., & Mancini, P. (2007). *Systemy medialne. Trzy modele mediów i polityki w ujęciu porównawczym*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Harłukowicz, J. (2017). Kogo zna Beata Kempa?. *Gazeta Wyborcza*, 30.05.
- Kolonko, M. (2017a). PiS ogłosi swój plan w Przysusze. *Rzeczpospolita*, 31.05.
- Kolonko, M. (2017b). Wiosenne rozszady w Platformie. *Rzeczpospolita*, 29.05.
- Kolonko, M. (2017c). Nowoczesna postawi na Pawła Rabieję w Warszawie?. *Rzeczpospolita*, 01.06.
- Kondzińska A., & Szpala, I. (2017a). PiS: Pieniądze i spółka. Tak powstało imperium. *Gazeta Wyborcza*, 29.06.
- Kondzińska A., & Szpala, I. (2017b). PiS: Pieniądze i spółka. To idzie młodość. W harcerskim mundurku i z państwowym zleceniem. *Gazeta Wyborcza*, 31.05.
- Kondzińska A., & Szpala I. (2017c). PiS: Pieniądze i spółka. Strefa niezależnych i kuzyn prezesa. *Gazeta Wyborcza*, 30.05.
- Kotras, M. (2013). Dwa światy, dwie narracje. Retoryka tygodników opinii „W sieci” i „Polityka”. *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Sociologica*, 46, 89–109.
- Kowalski, A. (2017). Do przodu choć z oporami. *Nasz Dziennik*, 03-04.06.
- Łukaszewicz, A. (2017). Sąd Najwyższy: Kamiński nie jest ułaskawiony/Prezydent nie mógł ułaskawić byłego szefa CBA. *Rzeczpospolita*, 01.06.
- Marosz, M. (2017a). Sędzia Rysiński łaskawy na „Maxi”. *Gazeta Polska Codziennie*, 30.05.
- Marosz, M. (2017b). Sąd Najwyższy podważył decyzję prezydenta. *Gazeta Polska Codziennie*, 01.06.
- McCombs, M. (2009). *Ustanawianie agendy. Media masowe i opinia publiczna*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- McQuail, D. (1992). *Media Performance: Mass Communication and the Public Interest*, London-Newbury Park: Sage Publications.
- Michalik, S. (2006). *Ideologiczny wymiar przedstawień medialnych we współczesnej Polsce*. W: P. Żuk (red.), *Media i władza. Demokracja, wolność przekazu i publiczna debata w warunkach globalizacji mediów*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar”.
- mik, pap (2017). PSL samodzielnie do wyborów. *Rzeczpospolita*, 02.06.
- Nowak, E. (2014). Ustanawianie agendy politycznej (policy agenda-setting). *Atheneum. Polskie Studia Politologiczne*, 43, 77–94.
- Nyzio, A. (2015). *Zagrożenia demokracji według „Gazety Wyborczej”: ilościowa analiza treści*. W: M. Dróżdź (red.), *Media w dialogu: mury czy mosty*. Tarnów: Wydawnictwo Biblos.
- Pisarek, W. (2002). *Nowa retoryka dziennikarska*. Kraków: Wydawnictwo Universitas.
- Przemyski, J. (2017). Profanacja zwana sztuką. *Gazeta Polska Codziennie*, 29.05.
- Soin, M. (2011). *Dziennikarstwo zaangażowane w świetle socjologii moralności*. W: M. Soin, L. Baran (red.), *Oblicza mediatyzacji. Analiza krytyczna*. Kraków-Rzeszów-Zamość: Wydawnictwo Konsorcjum Akademickie.
- Street, J. (2006). *Mass media, polityka i demokracja*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- zuz (2017). Poza parlamentem też można. *Rzeczpospolita*, 29.05.